

CIAŁO. Godzina wychowawcza

Materiały dodatkowe dla nauczycielki/nauczyciela - informacje o galerii, w której odbywają się zajęcia, poszczególnych salach lub wybranych dziełach sztuki, które są inspiracją do zadań

Źródła. Galeria Sztuki Starożytnej w Muzeum Książąt Czartoryskich

Rozwijająca się od połowy XVIII w. archeologia wpłynęła na wzrost zainteresowania starożytnością, handel dziełami sztuki i powstawanie prywatnych oraz muzealnych kolekcji. W ten nurt wpisała się pasja kolekcjonerska rodziny Czartoryskich. To właśnie ze zbiorów księcia Władysława Czartoryskiego (wnuka księżnej Izabeli) pochodzi trzon kolekcji eksponowanej dziś w budynku dawnego Arsenалу Miejskiego. Prezentowane tu eksponaty zapraszają w podróż po starożytnych krainach basenu morza śródziemnego - od Egiptu faraonów, przez Italię, Cesarstwo Rzymskie i Grecję po Bliski Wschód. Są to głównie przedmioty użytkowe lub rekwizyty kultu, rzeźby i elementy architektury.

Temat ludzkiego ciała, w jego duchowym, symbolicznym, ale przede wszystkim fizycznym aspekcie bardzo wyraźnie pojawia się we wszystkich kulturach starożytnych. Dlatego stał się doskonałym tłem dla rozważań, porównań i dyskusji o roli, jaką odgrywa nasze ciało we współczesnej kulturze popularnej oraz o jej wpływie na nasze codzienne spoglądanie w lustro.

ROZGRZEWKA

Wazy greckie

Powszechne określenie „wazy greckie” jest dość umowne (wł. „vasi” - naczynie) i odnosi

się do ceramiki o bardzo różnorodnym zastosowaniu. Są wśród nich m.in. płytkie *kyliksy* (czary do picia wina), smukłe *lektyty* na oliwę, pękate *amfory* (do wina), *pelike* (urny pogrzebowe) lub duże *hydrie* (na wodę). Warto zaznaczyć, że wymieniona tu oliwa służyła nie tylko jako produkt spożywczy, ale także „kosmetyk”, którym namaszczano skórę i włosy. Naczynia wykonywano z gliny, wypalanej i dekorowanej, najczęściej w jednej z dwóch najbardziej popularnych technik. W **technice czarnofiguralnej** (starszej) dekoracje pokrywano warstwą pokostu z zawartością żelaza, które podczas wypalania nabierało czarnej barwy. Z kolei późniejsza **czernofiguralna** polegała na odwrotnym działaniu - czarnym pokostem pokrywano tło, dekoracje pozostawiano w odcieniu gliny. W obu technikach detale rysunków wykonywano przy pomocy pędzelków i rylców.

Naczynia dekorowano różnorodnymi ornamentami, scenami z mitologii, *Iliady* i *Odysei* lub „opowieściami” o życiu herosów i ludzi. Znajdujący się na dnie **gablota skyfos** (naczynie do picia) ozdobiono przedstawieniem walczących zapaśników i przyglądających się walce sędziów.

Obok leży **strigilla** - starożytny przyrząd higieniczny używany przez sportowców do czyszczenia ciała z nadmiaru oliwy i piasku.

I ZADANIE

Grupa posągów naturalnej wielkości

Naturalnej wielkości posągi przedstawiają głównie boginie i bogów starożytnego Rzymu. Rzymianie przejęli religię od Greków, dlatego imiona ich bóstw stanowią rzymskie odpowiedniki imion greckiego panteonu. Podobnie sytuacja dotyczyła samego sposobu ich przedstawiania w sztuce.

W wyniku podboju Grecji w I wieku p.n.e. Cesarstwo Rzymskie wzbogaciło się o liczne zagrabione dzieła sztuki, a także o ich wierne kopie, które rzymscy rzeźbiarze wykonywali głównie z marmuru. Z czasem jednak zmieniła się funkcja tych przedstawień. Greckie pierwowzory ściśle wiązały się z kultem religijnym, natomiast w Rzymie rzeźby pełniły przede wszystkim rolę dekoracyjną. Dla Rzymian najważniejsze były względy estetyczne oraz dążenie do zachowania kanonu klasycznej rzeźby - a więc także i idealnych proporcji ludzkiego ciała.

Przykładem takiego kanonu może być tors tzw. „w typie Doryforosa”, uznawany za wzorzec dla posągów męskich postaci, takich jak **Jowisz** czy **Merkury**. Podobnie przedstawiano kobiece ciało - tu również często korzystano z jednego, „idealnego” modelu sylwetki i proporcji. Doskonałym przykładem jest figura **Wenus**.

Ciekawym rodzajem rzeźb są **hermy** - posągi w formie słupa zwieńczonego ludzką głową. Pierwotnie przedstawiały one zazwyczaj głowę Hermesa, opiekuna podróżnych, dlatego ustawiano je przy drogach i rozstajach. Z czasem zaczęły pełnić również funkcję dekoracyjną, zdobiąc ogrody i przestrzenie publiczne.

II ZADANIE

Rzeźbione popiersia i głowy postaci, cokoły z popiersiami kobiecymi

Kolejnym przykładem rzeźb z czasów starożytnego Rzymu są popiersia i głowy postaci. Niektóre z nich pierwotnie stanowiły zwieńczenie wspomnianych wcześniej herm, inne natomiast są jedynymi zachowanymi elementami pełnopostaciowych rzeźb lub popiersi. Te wizerunki kobiet i mężczyzn pokazują różne podejścia do rzeźby portretowej.

Przykładem wyidealizowanego portretu jest **głowa Aleksandra Wielkiego** - wybitnego władcy, wodza i zdobywcy. Nawet fryzura, z charakterystycznymi kosmykami uniesionymi nad czołem, nawiązuje do grzywy lwa - symbolu siły i odwagi. Niewykluczone, że ten sposób uczesania stał się również elementem ówczesnej mody. **Głowa Artemidy** to także przykład

wyidealizowanego wizerunku bazującego na pewnym, powtarzanym wielokrotnie, wzorcu.

Inny przykład stanowią **wizerunki dwóch kobiet** (na cokółkach obok gabloty), których popiersia pokazują, że osoby portretowane śledziły aktualne trendy. Ich fryzury, zwane „gniazdami os”, były wówczas niezwykle popularne i stanowiły oznakę elegancji oraz znajomości ówczesnej mody.

Z kolei zupełnie odmienny nurt reprezentują **głowy starego Rzymianina i Sylena** - postaci z mitologii greckiej, towarzysza Dionizosa, symbolizującego życiową mądrość, doświadczenie, ale też związek człowieka z naturą i zmysłowością. Są one przykładami tzw. przedstawień werystycznych. Weryzm zakładał ukazywanie prawdy o człowieku - z pełnym oddaniem szczegółów, takich jak zmarszczki, asymetrie twarzy czy oznaki chorób. Dzięki temu z rzeźby można było odczytać nie tylko wiek czy kondycję fizyczną, lecz także charakter i osobowość portretowanej osoby.

NA ZAKOŃCZENIE

Lustra

Etruskowie to nazwa starożytnego ludu - grupy etnicznej, która zamieszkiwała północną Italię i łączyła tradycje greckie ze wschodnimi. Później zostali wchłonięci przez Cesarstwo Rzymskie i kulturę łacińską. To właśnie z etruskich grobowców pochodzi część eksponowanych w gablocie **luster**. Starożytne lustro wykonywano najczęściej z brązu - z jednej strony wypolerowanego, z drugiej często zdobionego reliefową dekoracją wyrytą ostrym narzędziem. Lustro pełniło nie tylko funkcję przedmiotu toaletowego i symbolu statusu, ale też miało znaczenie magiczne - symbolizowało możliwość stałego odradzania się. Ciekawostką jest, że w starożytnym Egipcie lustro nazywano *anch*, co oznaczało życie.

Dekoracje na odwrociach etruskich luster najczęściej przedstawiały sceny mitologiczne — jak na przykład tę, ukazującą mit o Prometeuszu, którego przykutego do skały wyzwalają Herakles i Kastor, jeden z Dioskurów.

W kolekcji starożytnych skarbów znajdują się także inne przedmioty świadczące o tym, że dbanie o ciało - zarówno za życia, jak i po śmierci - było ważnym elementem kulturowym. Są to m.in. buteleczki na pachnidła oraz biżuteria.

Opracowanie z wykorzystaniem materiałów z przewodnika: Dorota Gorzelany-Nowak,
Muzeum Księżąt Czartoryskich, Źródła. Galeria Sztuki Starożytnej, przewodnik, Kraków
2022